NOVICE
kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj **VIII.** V sredo 20. listopada (novembra) 1850. *List* **47.**

Zdravlica.

(Za pevanje v družbi.)

Sam. Kozarce v roké,
Veselje v sercé!
In pesem ganljiva priderla,
Ko tok bo iz gladkoga gerla —
Bo vse omečila,
Bo vse pridobila —
Duše mertvé.

Vsi. Bo vse omečila,
Bo vse pridobila —
Duše mertvé.

Sam. Kozarce v roké,
Razum pa v glavé!
In misel velika postala,
Besedi se jasni bo vdala,
Bo vse predramila,
Bo vse pridobila —
Duše mertvé.

Vsi. Bo vse predramila,
Bo vse pridobila —
Duše mertvé.

Sam. Kozarce v roké
Pogúm pa v sercé!
In moč še v telesu zakrita
V obupu, v žalosti pobita
Bo krepko zbudila,
Bo vse pridobila —
Duše mertvé.

Vsi. Bo krepko zbudila,
Bo vse pridobila —
Duše mertvé.

Sam. Kozarce v roké
Vzemite verstè!
Razumnost resnici le pravi.
Serce pak preljubljeni Slavi;
In tuja bo sila
Na mejí pustila —
Duše mertvé.

Vsi. In tuja bo sila
Na meji pustila —
Duše mertvé.

Lovre Toman.

Buttlarjeva vodba
za
drevesne sadíša in presadíša.

Ker so „Novice“ v 41. listu t. l. željo razodele, de bi Buttlarjevo ravnanje v sajenji in presajenji mladih drevesc bolj na tanjko razločili, tega boljši dopolniti nemoremo, kakor de kratek izpis Buttlarjeviga vodíla častitim bravcam podamo, kteri se znajde v gojzdnarskih in lovskih novinah mesca sušca 1847.

Moje ravnanje — pravi g. Buttlar — razpade v dva dela; pervi je: čverste, krepke in obilno s korenincami previdene drevesca z majhnimi potroški iz semena izrediti; — drugi pa: tajiste dober kup v gojzd presaditi. —

I.

Za izrejo drevesc pripravim posebne sadíša (Baumschulen), in ker se je obdelana (vertna alj poljska) zemlja za to rabo menj prijetna skazala, napravim te sadíša zmiram v celini (v dolinah, v gojzdu, ali v drugim zavetnim kraju, kjer vetrovi in suša močí nimajo, in kjer se na manjšim prostoru veliko večí število drevesc zredí). Vsaka zavetna goljava v gojzdu, ako je zemlja poldrugi ali dva čevlja globoka, je za sadíše dobra; za bore ali mecesne pa tudi bolj plitva ali peskasta zemlja. — Boljši je, eno samo če tudi prostorniši sadíše imeti, kakor več majhnih; zakaj čuvanje in obdelovanje se na enim samim sadíšu ložej opravi; drevesca se pa tudi lahko iz sadíša v daljšne gojzde nesó.

Tak za sadíše izbran prostor se o jeseni poldrugi alj dva čevlja globoko skopa, in per tem delu se trata in zgornja zemlja na dno, — spodnja skopana zemlja pa na verh kopanja dene, de v sadíšu plevél ne raste, drevesno séme pa v počito bolj rodovitno zemljo pride.

Celo sadíše se po dolgim, alj navprek, v tri čevlje široke verste razdelí; 1., 3., 5., 7. versta i. t. d. se skopa kakor grabni. Zemlja iz perviga grabna se potem na zunanji kraj sadíša položí (trata in gornja zemlja posebej, od spodnje); — zemlja iz 3. grabna se v 1., — iz 5. v 3., — iz 7. v 5. graben in tako naprej položí (trato in gornjo zemljo na dno, spodjno zemljo na verh grabna); — potem se 6., 4. in 2. versta ravno tako, kakor grabni skopajo. — Zemlja iz 6. grabna se v 7., — iz 4. v 6., — iz 2. v 4. graben, v druziga pa tista zemlja dene, ktera je iz perviga skopana, in na stran sadíša položena bila.

Do spomladi tako skopano sadíše v prahu leží, — o spomladi se pa po verhnim zopet okoplje, in z grabljami, kakor gredice v verstih, poravná. Potem se na eni strani, en čevelj od kraja, po raztegnjeni prevozi razorčik napravi (za drobne semena 1, za debele 2 palca globok), — v ta razorček drevesno seme gosto seje (tako, de se že to pervo léto zrašene drevesca po razorčku sklenejo), — posejani razorček se z drobno zemljo potrosi (drobno seme en, debelo pa dva palca visoko), — zadnjič pa z vejcami dobro pokrije (borove ali brinjeve vejice so nar boljši).

Potem se prevoz prestavi (9 palcov ali en čevelj od perviga razorčka), drugi razorčk napravi, obseje, potrosi in pokrije, kakor se je za perviga reklo, in do konca. —

Borovo, mecesnovo, smrekovo, jelšno seme se nar bolji z piskram seje, kterimu se v dno luknja napravi, seme noter dene in se potem po prevozi čez razloček počasi peljá, in tako seje.

Iz dna vzeta, in z domačim popred z vodo politim in posušenim pepélam pomešana zemlja, je nar boljši za posejane razorčke potrositi. —

Veliko, ali clo vse je na tem ležeče, de se posejani razorčki le kar je prav, ne preveč ne premalo, z zemljo potrosijo, in dobro in varno z vejcami pokrijejo; — zakaj pod njimi zemlja delj časa mokroto obderží, in zraven tega vejice tudi ptičam seme zobati branijo, kali semena in v pervi mladosti drevesca pred soncam in plohami obvarjejo. Kader so o kresu drevesca nekoliko zrastle, se vejice odzdignejo in v verste med razorčkam navpik v tla zataknejo, de tako šibkim rastljincam v polétni vročini potrebno senco delajo.

(Dalje sledi.)

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke borště spreoberniti.

Spisal A. Fleišman.

(Dalje.)

Za ahacam se zamore priporočiti bela murba (weisser Maulbeerbaum, morus alba), ktera 15 do 20 čevljev visoko zrase in nar boljši perje za rejo svilnih gosenc dajè.

Ti se pridruži černa murba, (schwarzer Maulbeerbaum, morus nigra), ktera še višji zraste, 30 do 40 čevljev visoko, in se rabi kakor poprejšnja. Z njenimi jagodami se dajo tudi vina čistiti in postanejo dobriga okusa. Obe plemeni se daste še za več druzih rečí rabiti.

Za temi drevesi se verstí recljasti hrast, (Stiel-Eiche, quercus pedunculata), kteri zraste od 100 do 180 čevljev visok in doseže starost od 300 do 500 lét; korist tega dervesa je velika.

Enak recljatimu hrastu je grozdnati hrast (Trauben-Eiche, quercus robur), ki med vsimi hrasti nar viši starost doseže, 400 do 600 lét, in 100 do 120 čevljev visok postane.

Zraven teh so še mehko-dlaknati hrast (weisshaarige Eiche, quercus pubescens); — cer (Burgunder-Eiche, quercus cerris) in pa avstrijanski hrast (österreichische Eiche, quercus austriaca), ki vsi zavolj velike koristnosti zaslužijo, de se po želodu prav pridno zasejejo in obdeljujejo.

Če pogledamo v stare čase nazaj, kteri nam pokažejo, de je bil na Krasu nekdaj mogočin hrastov gojzd, nam to očitno kaže, de se zna, kar je bilo, kadaj zopet biti.

Nadalje se priporočuje:

Bukev (gemeine oder Wald-Buche, fagus sylvatica); ona dorase visočino od 100 do 130 čevljev in je zavolj njeniga lesá, kakor tudi zavolj sadniga zernja eno nar koristniših, v rasti nar lepših in med borštnimi dervesi nar imenitniših dervés. Bukev da narboljši les za kurjavo, ki se tudi za brez števila veliko rečí podela. Po spričevanju Virgilija je bilo nekdaj vse hišno in tudi drugo orodje Rimcov iz bukoviga lesá. Njeno oglje da nar hujší vročíno, 10 vaganov (mecnov) tega oglja da nek 4 cente potašlja. — Njeno zernje da dobro pičo za živino, posebno za prešiče, in veliko olja dobriga okusa, ki se da prav dolgo hraniti. Množí se po zernju, in nar bolje ga je v jesenu sejati.

Beli gaber (gemeine Hainbuche), carpinus betulus); les tega drevésa je za kurjavo in oglovje grozno dober, in se za vse rabi, kar ima dolgo terpeti in močno biti. Zraven tega se tudi posebno perporočuje za žive meje in plotove.

Za tem se verstí in priporočí gabrovna ali černi gaber, (gemeine Hopfenbuche, ostrya carpinifolia), ki veliko hitrejši raste, kakor poprejšnji beli gaber, scer se pa tudi ravno tako rabi. — Oba se po semenskim zernju množita in o jeseni sejeta. —

(Dalje.)

Kakó Kitajci za gnoj skerbé.

Ni ga ljudstva, kakor so Kitajci (Kinezje). Marsikteri se bo smejal, slišati, kaj Kitajci za gnoj vganjajo. Ko je prišel Angležki poslanec Lord Amhorst s svojimi ljudmi v Peking (poglavitno Kitajsko mesto), so Kitajci zmiram za njimi bili, in vsaciga spremili, če je šel svojo potrebo opravit. V Pekingu nimajo straniš (sekretov), ampak velike perstene posode, kjer človeško in živinsko blato, in kar se scer v kuhinji preč verže, nabirajo. Je posoda polna, se berž prodá ali za sočivje zamenja. Tisti vozički, na kterih sočivje v mesto vozijo, pripeljejo vselej mehkiga gnoja domú za verte. Rožnina, kosti, saje, pepél, perje, dlake — vse se za gnoj porabi. Brivci, ki tudi lasé strižejo, jih naberajo v žakelj in prodajajo vertnarjem, zato tudi zastonj ljudí strižejo. — Pri ti veliki skerbi za gnoj ni čuda, de je njih polje tako neizrečeno rodovitno.

Slovenci! posnemajte Kitajce.

100 cekinov!

Svitli nadvojvoda Janes so že v letu 1846 zastavili 100 cekinov tistimu v darílu, ki bi na naslednje vprašanje nar boljši odgovor dal: „Kaj je tega krivo, de so posli vedno slabeji, in s čim bi se dala ta napaka, ki je kmetijstvu v veliko škodo, odverniti?“ — Nihče dosihmal še ni na to vprašanje takó odgovoril, de bi bil teh 100 cekinov zaslužil.

Nasvèt novih mesečnih imén za vse Slovane.

Slovani imamo, kakor je znano, razun 12 latinskih, 34 mesečnih imén. To nadlogo odpraviti, so se od več straní mnogi sveti zaslišali; tode potrebam niso zadostili. Zdelo se mi je, de ti, ki so hotli pripravne mesečne iména dobiti, jih niso po pravi poti iskali. Zato sim poskusil, na novi podlagi, po novim zmislu za veselno slovansko rabo perpravne mesečne imena osnovati. Moje premišljevanje me je na sledeče napotílo:

I.

Od štirih létnih časov se trije, namreč: léto, jesen, zima v vsih slovanskih narečjih enako glasijo. Samo tisti létni čas, ki po zimskim spanju vso natoro v novo oživí, to je spomlad, ima razne iména; postavim per Slovencih: spomlad, vigred, pri Ilirjih proléto, per Poljcih wiosna, przednowek, per Čehih wesna, jaro, per Serbih proletje, ino per Rusih wesna. Ker pa ta različnost imén za eno ino tisto reč vesolni vzajemnosti in zedinjenju škodje, ino razumnost med narečji zlo moti, tedaj svetjemo, posebno v našo prihodnjo rabo ta létni čas tako kerstiti, de bo vsim umeven, zraven tako osnovan, kakor se v djanju pokaže, namreč: ker on vso natoro v novo oživí, bi bil oživni létni čas, ali oživen imenovati. Tedaj naznanimo za našo daljno dodélo 4 létne čase: oživen, léto, jesen, zima.

II.

Vsaki teh 4 létnih časov se v 3 enake oddelke razdelí, tako de pervi oddelk začetku, drugi sredi, in tretji končavi létniga časa spada. Te oddelke mesce imenujemo.

Tedaj pristojé vsakimu létnimu času trije mesci, zato imamo: tri oživne, tri jesenske, ino tri zimske mesce.

Ti trije mesci pa vsaciga létniga časa se morajo kakor v natori, tako tudi z besedo med sabo razločiti. Vsak mesec mora svoje različno imé imeti. Gotovo je nar bolj perpravno, umevno in naravno, če jih potem, de pervimu začetek, drugimu sreda, in tret-

jimu končanje létniga časa pristojí, tudí v besedílu razločimo. Po tem takim je pervi mesec, ker létni čas začne, nar pervi, zgodni ali rani mesec, drugi je sredni, in treti je, ker létni čas konča, nar pozneji mesec eniga posebniga létniga časa.

I. Zaúmen, de je en mesec rani ali sredni ali pozni se z enakimi besedami: rano, sreda, pozno — to pa

II. de je vsaki teh mescov eniga posebniga, tedaj različniga létniga časa se lahko z imenam ravno tega létniga časa, — tedaj obojno z perpravno sklenitvo obojnih besedí lepo zaznamva. Če se po tem vodilu rano, sreda, pozno z imenam létníh časov perpravno sklenejo, se dobijo vsi mesci posamesnih létnih časov, ino celiga léta skupej po ti nasledbi:

oživen	Ranoživen — rž. März	jesen	Ranojesen — rj. September
	Sredoživen — sž. April		Sredojesen — sj. October
	Poznoživen — pž. May		Poznojesen — pj. November
léto	Ranoléten — rl. Juni	zima	Ranozimen — rz. Dezember
	Sredoléten — sl. Juli		Sredozimen — sz. Jänner
	Poznoléten — pl. August		Poznozimen — pz. Februar

Če pa to naznaniti hočemo, de se o pervim mescu létni čas začne in njega veljava zmirej bolj raste, tedaj rast zadobí; — de v drugim mescu svojo nar veči moč, ali verhno moč razodene, — ino de v tretjim mescu létni čas od svoje nar vikši stopnje odjenjuje, ino odpada, tako dobimo po prejšnjim vodílu te perpravne iména: Rastoživen, Verhoživen, Padoživen, — Rastoléten, Verholéten, Padoléten, — Rastojesen, Verhojesen, Padojesen, — Rastozimen, Verhozimen, Padozimen, ali v drugi podobi: Oživnorast[2]), Oživnoverh, Oživnopad, — Létorast, Létoverh, Létopad, — Jesenorast, Jesenoverh, Jesenopad, — Zimnorast (Zimorast), Zimnoverh (Zimoverh), Zimnopad (Zimopad.

I. Z povzemo teh mesečnih imén se spomin létnih časov sam od sebe v človeku obudí, živo ohrani, ino že per golim zreku mesečniga iména se hitro razvidi, kterimu létnimu času kak mesec perstojí, kar se per dozdajnih le malo, per latinskih iménih clo ni moglo zgoditi. Če se ranozimen zasliši, se že razun tega, de se spomin létnih časov obudí, pri ti priči vé, od kteriga létnih časov je govorjenje.

II. Gledé posamesnih mescov je izobraženimu, kakor tudi prostimu človeku lahko razvidno, pervič: V kteri posebni létni čas kak mesec spada in drugič, kteri mesec med tistimi tremi je, ki se posebnimu létnimu času prištejejo. Če sredozimna bereš, ti že beseda sama pové, od kteriga létniga časa je govor, ino tudi hitro razločiš, kteri mesec med tremi tistiga létniga časa je imenovan. Tukaj 2. ali sredni mesec zimskiga časa.

III. Te mesečne iména niso preveč splohne, kjer se po njih pervič posamesni létni časi med sabo, ino drugič tudi njih začetik, sreda in končava živo naznanijo, kakor jih v vsih slovanskih deželah ali po natori, ali po koledarju razločim. Zraven pa tudi niso predelječ v enostranost ino zmotljivost dognane, kakor postavim: Cveten, Červen, Serpen, Listopad, Mlatnik, Veternik i. t. d. — Taka naznava se preveč na tesno podnebje ozira, ino se per obširni obmeji slovanske lastníne clo rabiti ne more. Akoravno létni časi pri obilní širjavi slovanske omeje v téh ali drugih deželah z različno močjo in veljavo nastopijo, tako se vender povsod, ker se létni časi ali v naravi, ali po koledarju razločijo, tudi njih začetik, sreda ino končanje dostojno razloči. To pa kolikor je brez splohnosti ino enostranosti mogoče, gori nasvetovane mesečne iména pripravno naznanijo.

IV. Te mesečne iména ne delajo, gléde na ptuje mesečne iména druzih jezikov, nobene zmešnjave ino spodtike. De je ptujec le toliko izobražen ino prebrisan, de prevdariti zna, kteri njegovih mescov v začetik, sredo ali končavo létniga časa spada, tudi hitro vidi, kteri naših imen se k negovim enako povzamejo.

V. Ta zaznava je čisto slovanska. Samesne besede, rano, sreda ino pozno — rast, verh, pad, — so ravno tako per Ilirih kakor per Slovencih, per Poljcih kakor per Čehih, per Rusih kakor per Serbih v ravno tem poménu, v kterim jih tukej rabimo, dobro znane, ne samo v pisarii, ampak tudi v občim prostim govorjenju. Tudi staroslovenšini ni nobena teh besed ptujka. Ne more se odreči, de bi tudi druge besede ino druga podoba v ta namen enimu ali drugimu bolj ali menj dopadle. Tode gledati se mora, de so lepoglasne, porabljive, de so v vsih narečjih znane, de nobene zmote ino dvojljivosti ne delajo. Gledati se mora, ali vsim potrebam zadostijo. Tako postavim je, mladoživen lepo; ali „mladoleten“ je za jugoslovane, Ilirce ino Dalmatince zmotljivo, dvojljivo, ker per njih mladoléto — novi léti v zimskim času poméni, i. t. d. Tudi imajo gor nasvetovane iména to dobro lastnost, de se v drugih narečjih skorej prav nič, posebno kar glasnike zadéva, ne spremené. Tudi četoživen, sredoživen, koncoživen bi napčno ne bilo i. t. d.

VI. Te iména hitrimu previdu, djanski rabi ino lahkimu spominu zlo služijo. Koliko se novincam perporočujejo, se iz tega vidi, de te iména vsak, ki jih enkrat zasliši, tudi vse, ali, kakor se posamesni létniga časa, ali pa vsih 12 skupej po versti, sledijo, brez spodtike ino truda lahko ponavljajo. Nastop létnih časov se z besedo sam napové. Tudi enaki zreki so med ljudstvam dovelj znani, postavim: sredozimski smenj, pozna jesen i. t. d.

VII. Tudi slovansko vzajemnost te mesečne iména močno podpirajo, ker je tukej vsim Slovanam po vsih narečjih enako vstreženo. Nobenimu ni v prednost, ali v škodo druziga kaj odvzetiga, pa ni tudi nobenimu nič prav noviga, neznaniga dano, kjer so se te besede ali za te, ali za enake ino podobne zavmene po vsih narečjih v pisarii kakor v splohnim govorjenju že dostojno ino davno rabile. Tedaj imajo tudi v tem imenitnim oziru lastnost vesolne slovanske povzeme.

Te prednosti in lastnosti nasvetovanih mesečnih imén so me spodbodle, jih v spregled ino razsodbo svetu izročiti.

Skušal sim namreč, jih iz slovanske lastníne perpravno povzeti. Scer jih je dosti, ki povzemo latinskih imén, samo zavolj hitriga, pa tudi slepiga — zjedinjenja svetujejo. Zedinjenje se scer po latinskih iménih zgoditi zamore. Tode te iména so Slovanu ptuje, nerazumljive, nedomače, ne slovanske ino tudi lahkimu spominu, hitrimu sprevidu, djanski rabi ino natorni neznavi ne služijo. Januar, Martius, Julius, Augustus i. t. d. se vežejo s posebno rimsko zgodovino in njih malikovanjem, tode s našo zgodovino v slovenstvu nobene natorne vteke in zveze ni-

[1]) Te besede se, de je vsim narečjem enako vstreženo, po staroslovensko sklanjajo; postavim: Ranoživen, rod. ranoživna, dajav. ranoživnu. Sredoléten. Poznozimnu i. t. d.

[2]) Namesti oživnorast bi bilo tudi jarorast, jaroverh, jaropad, dovelj dobro. Jaro je v českim in poljskim narečju razun wesna ino wiosna za spomlad navadno, v drugih narečjih pa v enakih ali podobnih zavmenih znano ino rabljeno, postavim per Slovencih jarožito i. t. d.

Pisatelj.

majo, tedaj zmirej ptuja kljuka ostanejo, na ktero bogatost, gladkost ino okroglost domačiga jezika obešati hočejo.

Če latinske iména povzamemo, se bomo le na ptuji podlagi, s ptujim nerazumljivim pomočkam zjedinili. Tudi bi bilo nespametno, zdaj h latinskim iménam perbežati, ko jih Serbi ino Rusi, kteri zmirej bolj marljivo ptuje blago odberajo ino popušajo, sami s slovanskim premeniti hočejo. Tedaj se vesolni povzemi latinskih mesečnih imén vpreti moramo, ako Slovani zedinjenje na domači podlagi z lastnimi perpomočki, s slovansko lastníno doveršiti hočemo. Jernej Lenček.

Misel o musealnom družtvu.*)

Kamenena hmota[1]) se čisto in krasno glati[2]), rastljina lepo raste, zivčno ustrojstvo[3]) se življenja obraduje, kader so isti pomeri nazočni in združeni. Ravno to veljá o življenju rodine, tovarštva. Podjarmeni Slovenec pravi: „da bi bila le edinost med nami, in blagor nam.“ Ni davno, kar se je glas o združenju Slovencov odmeval. In res česar je za življenje posebej potrebno, je treba tudi k občnimu, duševnimu življenju. Duševno življenje obsežuje vede, umetnosti. Tudi u beli Ljubljani se duševniga življenja dosti kaže, — ali ko vejice same brez ukoreninjenja in debelíne. Kmetijsko družtvo za se, slovensko družtvo samotno, dogodivšino družtvo ravno tako, prirodospitno družtvo u tihem in samotno — vse le za se, in nazadnje le malo koristi. Tako se je tudi drugim narodam godílo, in nekterim se še zdej godí. Postale so akademije[4]), na priliko: Parižka, Petrogradska, Berolinska, Monakovska; drugod spet musealna[5]) družtva z različnimi oddeli. Res je, da so nektere samo tovarne in tudi malo koristne, ali one so vse prevrate prestale in velikansko življenje se javi. Dosti predsodkov se bo o tem slišalo, ali po pravim precenenju bodo zginili. Vitesl. Ž.

Zastran pripravnosti slovenskiga jezika za sodnijske zapisnike.

Z velikim velikim začudenjem se je sploh unidan v Dunajskim vradnim časniku v nevradnim oddelku razjasnjenje bralo, zakaj de se še zdej ne dajo sodijski zapisniki (protokoli) v slovenskim jeziku pisati. Preden to razjasnjenje presodimo, ga podamo bravcam v slovenskim jeziku:

„Na Krajnskim“ — se tam bere — „je bila kakor je znano, več let navada, zapisnike v kazinskih zadevah tacih oséb, ki so le slovanski jezik razumele, tako izdelovati, de sodnik, ki je bil vodník zaslišanja, in slovanskiga jezika popolnama umen, je zatoženiga in pa priče scer v slovanskim jeziku izpraševal in zasliševal, pisavec pa, ki je bil tudi slov. jezika popolnama umen, je zapisnik v nemškim jeziku pisal. Deželno nadsodnjištvo v Celjovcu, ktero je spoznalo, de je to ravnanje §. 169 in §. 210 kazinske postave zares nasprotno, je skusilo to ravnanje odpraviti ter je 9. kimovca t. l. vsim sodijam na Krajnskim ukazalo, de naj se pri pričah in tožencih, ki le slovanski jezik razumejo, zapisniki v slovenskim in v nemškim jeziku pišejo, zraven pa prisežen tolmač pokliče. Pokazalo se je pa po enoglasnih naznanilih več kolegijalnih in posamesnih okrajnih sodníc, de ni mogoče, ta ukáz spolnovati, deloma zató, ker pisanje zapisnikov v dveh jezikih je silno zamudno in trudno, deloma in posebno pa zato, ker, po enoglasnih naznanilih deželniga nadsodnijštva za Koroško in Krajnsko in general-prokuratorja, scer vsi (??) vradniki na Krajnskim slovanski jezik tako razumejo, de zamorejo v njem govoriti in v zaslišanje poklicane zasliševati, de ga pa — razun malokterih — veči del pisati ne zna. Ker ta neznanost po naznanilih deželnih vradij se ne najde samo pri uradnikih, temuč tudi sploh v deželi, je ta skušnja prepričanje vtemelila, de slovanski jezik sedaj še ni toliko izobražen, de bi se zamogel pri sodíjah kot vradni jezik rabiti. To je deželno nadsodnjištvo in pa general-prokuratorja napotilo, ministerstvu pravosodja nasvetovati: de naj se tudi prihodnjič zapisniki, ki se z osebami napravljajo, ki le slovanski jezik razumejo in če ga tudi sodník in pisavec razumeta, le v nemškim jeziku pišejo.“

„Na to je ministerstvo pravdosodja deželnimu nadsodnjištvu na Koroškim in Krajnskim odgovorilo: de imata scer po postavi na Krajnskim in v slovenskih okrajnah Koroškiga nemški in slovanski jezik za sodnjiški jezik veljati, de naj se tedaj zapisniki s toženci in pričami, ki le slovanski jezik razumejo, pravilama v slovanskim jeziku pišejo, — de pa z oziram na razmere, ki sta jih nadsodnjištvo in general-prokurator razodela, mora za zdaj še izjema od te postave obveljati. Po tem je bilo tedaj dovoljeno, de naj se vselej, kadar se osebe le slovanskiga jezika zaslišujejo, če sodnik nima zapisovavca pri sebi, kteri slovanski jezik tudi ročno pisati zna, in če sodnik in zapisovavec jezik zaslišaniga razumeta, zapisnik v nemškim jeziku piše, zapis pa potem zaslišanimu v slovanskim jeziku pred bere. — Silne vzroke tega ukaza, ki se vpira na to, de je ročnost v pisanju slovenskiga jezika le malo razširjena, sploh na znanje dati, se nam je za to popotrebno zdélo, de se napčnim razsodkam v okom pride.“ —

Tako se glasí spís v Dunajskim listu. Kdo ga je spisal, ne vémo, — toliko je pa gotovo, de pisavec vkljub zgodovini in sedanjim uvladnimu jeziku od slovenskiga jezika, clo nič vediti noče, ker vedno le od slovanskiga govorí. Ali morebiti s tem, de na naš jezik bíje, vsim slovanskim jezikam hoče vgodnost za pisanje zapisnikov odrêči? Zna biti. Kdo zamore vse skrivnosti današnjiga časa zapopasti! — Pa pustimo to, in preglejmo razjasnjenje.

(Konec sledí.)

Slovenske narodske pesmi
v nemško prestavljene.

(Dalje.)

Razun tega razjasnjenja narodskih pesem še drugih opomb v predgovoru najdemo. Pa one niso za naše bravce tolikanj važne, ker večidel le vodíla zadenejo, kterih se je bilo treba deržati pri zbiranju pesem za to knjižico, in pri njih prestavljanju v nemški jezik. Slišali smo, s kako gorečo besedo naš rojak nekdanjost našiga naroda popisuje. Pa tudi njegov razsodek v sedanjih prizadevah Slovencov, s kterim pregovor sklene, lepo dokazuje pravičnost in poštenost nemškiga pevca, kteri se ne da od jednostranosti prevariti, da bi Slovenca razžalil, ali v krivi sodbi njemu prihodnost odrekel. Toraj tudi konec tega krasniga uvoda tukaj pristavimo, ki se takole glasí:

„Preglejmo še enkrat v to zbirko vzete pesmi, kterih

*) Obljubljeni sostavki za Novice nam bojo dragi in prosimo za-nje. Le edino samo želimo, da so prav po domače spisani in vsakterimu bravcu lahko umevni. Namen »Novic« to terja. Vred.

[1]) Homot se sliši pri nas in pomeni stvar brez redú.

[2]) Glat, krystal, je čisto narodno, bolje tedaj kakor prekladano: vledenec.

[3]) Ustrojstvo, organismus od stvoriti, i. t. d.

[4]) Akademija, a in kadmus, po kterim se je izobraženost u starodavnih časih do naših krajev preselila.

[5]) Museum, ravnolično z misliti, tedej mesto, kjer se misli. Pisatelj.

kterih vrednost izdajatelj nikakor ne preceni, kterih pogubo bi pa jako omiloval. Veči del teh pesem in naj lepši izmed njih se nam kot pristni pa le raztreseni ostanjki nekdaj veliko obširniši politiške poezije slovenskiga naroda pred oči stavijo. Njih počasno utihnjenje v poznejših dobah je pa tudi znamnje, da njih pravi studenc življenja že posahnuje, ker po opombi nekiga bistroumniga pisatelja*) so si valovi časa ravno nasprot z valovi reke; uni merliče potopijo in le to, kar je živo, na poveršju nesó. Pred nekimi léti bi morebiti marsikteri, to zapazivši, mislil, de v slovenskih deželah slovanski živelj nemškimu omaguje, — ali posebno v nar novejši dobi se je zmota tega usodka skazala. Ta prikazek se pa iz tega, česar nas tudi drugod skušnja uči, lahko razjasniti da. Zmage narašajoče omike preganjajo samostojni pesniški duh narodov; osobite stare šege ljudstva se občinskim oblikam nove izobraženosti umikujejo; domači junaki nekdanjih časov, brez kake vezí s sedanjostjo, pobegnejo iz ust naroda v starinske liste zgodovine, in na mesto umirajoče narodske pesmi nastopijo dopadljivši stvaritve umetniškiga pesništva. Ta v zgodovini vterjena sprememba v omiki se je tudi tukaj že prevagnila, in v domovíni naših pesem si nemštvo in slovanstvo, jako oborožena, v boru nasproti stojeta, — obadva od domačínov branjena, le s tem razločkam, de enim globoko vkoreninjeni nemški živelj, drugim zbujeni narodski duh, ki tudi v politiške zadeve sega, več veljavnosti ima. Nemštvo, na videz prevagajoče, popolne obstojne zmage še ni zadobilo; pa tudi slovanstvo se še zmaganiga ne spozná, marveč, dolgo časa se boja ogibavši, mlajši in krepkeji trumo vnovič v vojsko pelje. Na ktero stran se želje nemškiga pevca nagibajo, pač ne boš dvomil; ali on ni tako tesniga serca, da bi pravíčniga tirjanja mogočne iskrenosti in junaške kreposti tudi v nasprotnim taboru ne spoznal, in da bi, nepremakljivo le svoje stranke se deržeč, višjiga svet vladajočiga klica preslišal, ki iz mogočniga človeštva doní in pred kterim kričanje posamesnih narodov utihniti mora, kakor beseda posamesniga človeka pred glasam celiga naroda. De se imenitne vprašanja, ktere človestvo zadevajo, brez pripomoči mogočne slovanske rodovine obstojno dognati ne zamorejo, to je v nar novejši dôbi stara, košata slovenska lipa s svojim na daleko se glasečim šumenjem dovelj razumljivo zapovedala. Vejčica tega drevesa pa se je že nekdaj v pesmih naše zbirke gibala."

S tem sklene slavni pesnik predgovor zbirke slovenskih narodskih pesem.

(Dalje sledi.)

*) Rob. Prutz, die politische Poesie der Deutschen. In Lit. hist. Taschenbuch 1843.

Novičar iz slovenskih krajev.

Spod Marburga 9. listop. —*a*— Ljube Novíce! od vsih krajev mile Slovenije od letašnje nimaste letine le žalostne glase prinašate. Bodi Bog milosten! tudi mi se moramo vašim tožbam pridružiti. Slavno Marburško krogovinsko poglavarstvo se je tuonda na višo vlado z opominom obernilo, da bi se grozeči sili k létu nekako v prestrege šlo. Ino res! sterni je čisto malo, vina le troha in sadja nekaka mervica. Tudi koruna, ali kakor tu pravijo, boba, je le betva, in še to hoče gnjiti; zelja, répe ino merkevce pak še veljá, kar je je. Hvala Bogu! de imamo ravno zdej lepo suho vreme za ozimino! — Pri nas so še ljudje srednjo mero zdravi, ali v Črešnjevci med Poljčanami ino Bistricoj razsaja užè črez pet tednov zlo hudobna kolera bljuvnica, nehava sicer, vendar jih je, kakor govorica gré, mnogo čez sto vzela; tri hiše so prè celò izmerle. Tudi griža ino merzlica ste nekoliko popred hudo delale. — Razboji ino vmés celò uboji se na redko godé, ali tatvin več, posebno živeža. — Naši vsakakor srečno izvoljeni župani si veliko truda ino studa uživajo; nad njimi se zdej očitno kaže zreli sad naših doslešnjih opakih ljudskih šol, ktere so še, Bogu ino človekoljubom bodi potoženo! kakor pred leti: nemškuta, ta stara môra naše narodne omíke silno davi; nikdar si nikake najmenjše premene ne upa, ker se na izrazne ukaze od drugod čaka. Kadaj bo zasijala zarija ljudske omíke! V tej zdaj Cirkovski dekanii je bil 4. t. m. osmi učiteljski zbor: lepe rečí so se govorile, ino to je za sedanjo pripravo osnovo učivnic na kmetih — zadosti.

Iz Brešc. —*o*— 5. dan t. m. so nam pripeljali nov zvon še čez 24 centov težák, iz Ljubljane, ki ga je slavni zvonár g. Samasa s tolikšno umetnostjo vlil, de ga je cela fara, ki je denarje za-nj zložila, serčno vesela. V nedeljo 10. dan t. m. so ga z veliko slovesnostjo v zvoník obesli. Veselí nas, de imamo zvonarja na Slovenskim, ki ga mu ni kmalo para. Samasatovi izdelki so zares prave mojsterske dela!

Iz Celja 16. listopada. —*š*— Že od 11. t. m. imajo pri nas porotno sodníjo, to je, sodníjo po prisežnih možéh. Ta dan zjutraj je bila perva, 13. t. m. pa druga taka obravnava. Svetovavec c. k. Graške nadsodníje, g. vitez Acula je predsednik porotne sodníje v Celji. V prihodnjih „Novícah" bomo kaj več od tega povedali.

Iz Št. Vida nad Ipavo. O postavnim času se je tudi v Ipavskim Št. Vidu šola začela, in scer — z neko slovesnostjo. Naš, že od zadnjiga šolskiga izpraševanja znani, mladi govornik Albert žl. Živichofen je namreč pervi šolski dan svoje obilno zbrane tovarše in tovaršice z lepim ginljivim nagovoram s svojo navadno priserčnostjo in nježnostjo pozdravil, ter jih opomnil h neutrudeni marljivosti, h lepimu zaderžanju in h dolžni hvaležnosti prot svojim učenikam in prot našimu svitlimu Cesarju. Po dokončanim nagovoru je enoglasno po celi šoli veselo „Živio" zadonelo, in vsi učenci in učenke zapojejo v lepim soglasji „Cesarjevo pesem". V nepopisljivi radosti se mi je sercé topilo, slišati, s kolikšnim ognjem so nedolžni otročiči to veličastno pesem povzdignili. Nedvomljivo je to spričevanje, de mati Slava že v mlade serca svojih otrok domoljubje in zvestobo do predstola z veliko skerbjo zasajuje.

Iz Dolenskiga. — *č.**) V Šmarski fari ste se županii Šmarja in Grosúplo (Razsúplo) volitve županov in svetovavcov prav lepo doveršile. Volivci so se takó mirno in lepo obnašali, de jih je bilo veselje viditi. Iz tega lepiga obnašanja se lahko vidi, de so prebivavci omenjenih dveh sosesk pametni možjé in de so se z razlago začasne srenjske postave natanjko soznanili, kar se še več iz tega povzame, ker niso dvéh šuntavcov, ki sta se bila iz bližnje okolice k njim priklatila in jih pri volitvah ovirati mislila, nikakor poslušali, ampak jima ročno pot pokazali, ktero sta bila prišla. Posebno lepo in možko se je v ti zadevi obnašal g. Jožef Jagodic, ki je imenitnost svobodne volitve tako lepo razložil, de sta imenovana podpihavca kmalo vès pogúm zgubila in svoje kopita pobrala.

Iz Dolenskiga 14. listopada. Prerajt za gruntno odškodníno z nekdanjimi podložnimi Rakovnške grajšine gré tako gladko in čisto naprej, de je veselje. Veči del sploh pridejo k prerajtu, in prevzamejo precej plačilo ali dolga od léta 1848 ali kapitala. Tisti pa, ki zavolj menj premožnih okoljstav precej plačati ne morejo, brištna plačila zagotovijo. Že nekaj tavžent goldinar-

*) Nerado zakasnjeno. Vred.

jev je za precej plačilo zapisanih. — Enako lepo so se neki tudi podložni druzih gospósk iz daljnih krajev obnašali. Tako se vêdejo možjé, ki pravíco spoznajo, in kteri v krajih prebivajo, v kterih še satan ni tiste ljulike sejal, od ktere so Novíce v 26. listu t. l. tako resnično govorile. Žalibog! de ni povsod taka, in de nekteri, zapeljani po lažnjivih prerokih, nočejo príti k prerajtu, in če tudi pridejo, se gerdo obnašajo in le vedno eno trobijo, de je vse preč, vse dolj — in od ces. patenta od 7. kimovca 1848, in 4. sušca 1849 nič vediti nočejo, in kterim se od nekiga patenta sanja, kteriga nikoli ni bilo in kteriga nikoli niso vídili; takim se cesarski služabniki distriktnih komisij le grajšinski najemniki zdijo, in vse odškodninsko delo jim je le sleparija! Oj grôzna slepota, ktera vse cesarske postave tají in se s tem le sama sebi nar veči škodo dela!

Iz Dolenskiga 18. nov. n. Z veseljem slišimo, kako lepo distriktna komisija za odškodovanje zemljiš v Višnjigori napreduje; tako postavim je obljubilo že veliko podložnikov Rakovniške grajšine dozdaj čez 2560 gold. kapitala precej odrajtati, med tem, ko je že več druzih grajšin enako poravnanih. Nadjamo se, de bo vsaki bolj premožni podložnik enako storil, ker mu potem ne za kapital ne za obrest (čimž) nič skerbeti treba ne bo; on bo sam svoj gospod. Ali, de gré to delo tako dobro spod rók, se imamo tudi gosp. Gutmanu, komisijnimu vodju, zahvaliti, ki z nekdanjimi podložnimi tako lepo in se po domače pogovarja, in kar jim je vediti potreba, jasno razklada, de skoraj vsak popolnama zadovoljin domú gré. Scer pa tudi zamoremo reči, de se tudi kmetje večidel pametno vedejo, neposlušajoči tistih brezvestnikov, ki vun in vun brez pravíce vpijejo: „Vse je preč, vse je preč.“ De gosp. Gutman tudi, kakor se spodobi, v domačim jeziku kmetam dopisuje, nam ni treba opomniti, le samo to bi še želeli, de bi se razločno iména in dan pisale, ker hitro pisanih listov prosto ljudstvo brati ne more. — Po naznanílu „Časnika“ se misli ena podružnica Višnjogorske komisije, mnogim vošilam zadostiti, začasno v Mokronog preseliti.

Novičar iz Ljubljane.

12. dan t. m. je bila v Ljubljani volitev mestniga župana. Ker po postavi Ljubljanske županije mora izvoljeni čezpolovico glasov vsih 30 odbornikov, tedaj 16 glasov, imeti, in ker te čezpolovičníce nobeden pri 1. volitvi ni dosegel (g. Ambrož je 15, g. Dr. Burger za njim nar več, namreč 9 glasov, dobil) se je móglo vnovič voliti. Pri drugi volitvi je dobil g. Ambrož 16, g. Dr. Burger pa 11 glasov; — toraj je bil g. Ambrož za župana izvoljen, ki se je po tem z lepim govoram zahvalil za zaupanje, ki se mu je z izvolitvijo skazalo, in ktero si bo, če tudi presvitli Cesar to volitev poterdijo, z neutrudljivim obnašanjem v prid Ljubljanskiga mesta zaslužiti vedno prizadeval. In le ta prid Ljubljanskiga mesta je bil edini nagíb, ki je odbornike pri ti volitvi vodil. G. Ambrož, rojen Ljubljančan, dobro znan z vsimi razmerami Ljubljanskíga mesta in vnet za blagor svoje domovíne, je bil delj časa kantonski komisár, bo tedaj vedil tudi v vsih postavnih zadevah prav ravnati; v govorjenju kakor v pisanju obéh jezikov je popolnama mojster, kar je Ljubljanskimu županu neobhodno potrebno, in ker mu zraven žive dobre volje za mestni prid njegov sedanji stan tudi toliko časa pripustí, de se bo zamogel velikim nalogam in dolžnostim svojiga poklica vès in popolnama vdati — so vse to spričanja, zakaj de so odborniki njega izvolili, kterimu je mesto že poprej pri volitvah odbornikov posebno zaupanje s tem skazalo, de je bil — v primeri števila volivcov volitnih redov — med vsimi odborniki z nar obilnišimi glasovi izvoljen. — Pred volitvijo župana se je sklenilo, de naj župan stanovanje v mestni hiši brez plačíla ima, zraven tega pa še 1500 gold. na léto in za kurjavo 100 gold. — Gosp. Dr. Dragotin Melcer, dosihmal v službi pri Celjovski c. k. bukvarnici, je te dni službo skriptorja pri c. k. Ljubljanski bukvarnici nastopil. — Danes je po družbinih postavah velki létni zbor kmetijske družbe v Ljubljani, kteriga pa odbor ni mogel dolgo poprej očitno napovedati, ker ni vedil, ali bojo tudi svitli nadvojvoda Janez ta dan poterdili. — Naš nevtrudljivo pridni g. fajmošter Vertovc je lepo „sporočílo slovenskim vinorejcam“ spisal, ktero bomo še letašnjo léto Novícam v posebni dokladi priložili. V očitni dokaz neutrudljive pridnosti našiga slavniga očaka slovenšine naj bo častitim bravcam tudi to naznanílo, de je g. fajmošter občinsko zgodovíno (allgemeine Weltgesehichte) v slovenskim jeziku že do cesarja Avgusta dognal; 27 velicih pa tanjko pisanih pôl je že gotovih, za to ker se je g. pisatelj pri Grekih in Rimcih, od kterih naša omíka izvira, delj pomudil; v daljnim spisu se pa misli bolj ob kratkim vêsti. Bog ohrani ljubo zdravje slavnimu možu, de nam to in še več druzih del podelí. — Naš mnogospoštovani deželni poglavar g. grof Chorinsky je prišel iz Dunaja nazaj; za gotovo in z veseljem vémo povedati, de vse tiste govoríce, ki so se po Ljubljani in clo po deželi zatrosile, de pride iz Ljubljane preč, so prazne kvante, kterih se nam v Ljubljani ne manjka, ker on ni nikdar na odhod mislil, ampak je prav rad v Ljubljani.

Novičar iz mnogih krajev.

Govoríca od vojske je ta teden zlo potihnila, ker se je Pruska vlada z avstrijansko zopet v bolj prijazne pogovore spustila. Tudi cena srebra, ktero nekteri za znamnje bolj vedrih ali oblačnih časov imajo, je spet nazaj šla do 23. Če pregledamo armade, ki jih ima sedaj Avstrija po mnogih deželah, očitno vidimo njeno veliko moč, ktero že zdaj ima, ktero bo pa še povikšala po novi naberi vojakov, ki je razpisana za to léto. Pri ti novi nabéri se ima po ces. patentu od 5. grudna 1848. léta le s tem razločkam ravnati, de, ker se nabéra (rekrutiranje) zlo mudí, imajo kantonski poglavarji veči del opravil prevzeti, in iz popisnih listov i. t. d. narpoprej iména tistih fantov sostaviti, ki imajo iz pervih 4 klasov dolžnost vojaškiga stanú. Ko bo ta imeník v eni županíi napravljen, se bo 3 dni za pritožbe pri županíi nabil; 4. dan se bojo pritožbe razsodile, in kmalo potem se bo v oklicanih dnéh srečkanje ali lozanje začelo, in koj potem se bo na mestu srečkanja tolikšna nabéra (štelinga) začela, kolikor ima županija novíncov odrajtati. Ker zna biti, de se iz pervih 4 klasov ne bo moglo dostojno število nabrati, se bo tudi v sledeče klase séglo. Ni res, kakor nekteri kvantajo, de se bojo pri naberi že fantje od 16. léta nabirali, ampak le pri tistih se ima začeti, ki bojo konec grudna tega léta 20. léto dopolnili.

Tiskarni popravki.

V listu 45. v dopisu iz Gradca 2. list. namest Dr. Kovač beri Dr. Kopač. — V listu 46. v sostavku »Slovenske narodske pesmi v nemško prestavljene« v 2. versti namest svoje beri njihove — in v 5. versti namest te vnema beri vnema te.

Današnjimu listu je pridjan 36. dokladni list.

Natiskar in založnik *Jožef Blaznik v Ljubljani.*